

ATATÜRK VE MİLLÎ KÜLTÜR

Prof.Dr. Ömer TURAN*

1789 yılında Fransa'da gerçekleşen büyük ihtilalin meyvelerinden biri olan milliyetçilik fikri, kısa bir süre içerisinde dalga dalga bütün Avrupa'ya yayılmıştır. Milliyetçilik fikri XIX. yüzyılda coşkun bir sel gibi Rusya, Avusturya gibi imparatorlukların sonunu hazırlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu da bu dalgadan etkilenmiştir. Balkanlar'daki topraklarında başlayan milliyetçilik hareketleri diğer pek çok sebeple birlikte Osmanlı'nın sonunu getirmiştir. Bu yıllarda birtakım aydınlar ısrarla Türklüğü geri plana atmak pahasına Osmanlılık ve Osmanlıcılık tezini işleyerek imparatorluğun varlığını sürdürebileceklerini düşünmüşlerdir. Mustafa Kemal ATATÜRK, o dönemin havasını şöyle anlatmaktadır: "Bizim neslin gençlik yıllarına Osmanlılık telkin ve tesirleri hâkimdi. İmparatorluk halkını meydana getiren Türk'ten başka uluslara... özel bir değer veriliyor... memleketin sahibi ve devletin kurucusu olan biz Türkler, ikinci planda gelen önemsiz halk yığınları sayılıyordu."¹

ATATÜRK, 1923 yılındaki bir konuşmasında, Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan çeşitli milletlerin milliyetçilik fikrini benimsemeleri ve Türklere karşı tavır alışlarının sonucunda Türklerin de uyandıklarını, milliyet ülküsünde önemli bir gücün yer aldığını, milliyetini unutmamanın bir millet için büyük bir suç olduğunu şu cümlelerle anlatır: "Biz milliyet fikirlerini tatbikte çok gecikmiş ve çok tekasül göstermiş bir milletiz. Bunun zararlarını fazla faaliyetle telafiye çalışmalıyız. Bilirsiniz ki milliyet nazariyesini, millet mefkuresini inhilale sai olan nazariyatın dünya üzerinde kabiliyeti tatbikiyesi bulunamamıştır. Çünkü tarih, vukuat, hadisat ve müşahadat hep insanlar ve milletler arasında, hep milliyetin hâkim olduğunu göstermiştir ve milliyet prensibi aleyhindeki büyük mikyasta fiilî tecrübelerle rağmen yine milliyet hissini öldürülemediği ve yine kuvvetle yaşadığı görülmektedir. Bahusus bizim milletimiz, milliyetinden tegafül edişinin çok acı cezalarını gördü. Osmanlı İmparatorluğu dahilindeki akvam-ı muhtelif hep millî akidelerine sarılarak, milliyet mefkuresinin kuvvetiyle kendilerini kurtardılar. Biz ne olduğumuzu, onlardan ayrı ve onlara yabancı bir millet olduğumuzu sopa ile içlerinden kovulunca anladık. Kuvvetimizin zaafa uğradığı anda bizi tahkir, tezlil ettiler. Anladık ki kabahatimiz kendimizi unutmaklığımızmış. Dünyanın bize hürmet göstermesini istiyorsak evvela bizim kendi benliğimize ve milliyetimize bu hürmeti hissen, fikren, fiilen bütün efal ve harekâtımızla gösterelim: Bilelim ki millî benliğini bulmayan milletler başka milletlerin şikâridir."²

* Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Tarih Bölümü

¹ Müjgan Cunbur; "Atatürk Milliyetçiliği", Türk Yurdu, c. XX, S. 160, Aralık 2000, s. 124.

² Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; (Bundan sonra ASD), c. II, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1981, s. 142-143.

b) Beraber yaşamak hususunda müşterek arzu ve muvafakatte samimi olan,
c) Ve sahip olunan mirasın muhafazasına beraber devam hususunda iradeleri müşterek olan insanların birleşmesinden vücuda gelen cemiyete 'millet' namı verilir."⁶

Türk vatandaşlarını din ve etnik kökenlerine göre ayırmayan ATATÜRK, Türk milletini "Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına, Türk milleti denir." şeklinde tanımlar. Bu görüşlerin bir yansıması olan 1924 Anayasası'nın 88. maddesi, "Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibarıyla Türk itlak olunur." şeklindedir.⁷ Görüldüğü gibi ATATÜRK'ün milliyetçilik anlayışı tarih ve kültür esasına dayalıdır.⁸ Mensubiyet şuuru birinci plandadır. Diğer milliyetleri yok saymak veya yok etmeye çalışmak yoktur. İnsanidir, ahlakidir. ATATÜRK bir başka konuşmasında "Vakıa bize milliyetperver derler. Fakat biz öyle milliyetperveranızdır ki bizimle teşriki mesai eden bütün milletlere hürmet ve riayet ederiz. Onların bütün milliyetlerinin icabatını tanırız. Bizim milliyetperverliğimiz herhâlde hodbinane ve mağrurane bir milliyetperverlik değildir."⁹ cümleleriyle milliyetçiliği bir böbürlenme ve diğer milliyetlere üstünlük taslama olarak anlamadığını belirtmiştir.¹⁰

ATATÜRK'ün milliyetçilik anlayışında saldırganlık yoktur. Diğer milletlere gösterilen ilgi kadar kendi milletine mensup başka ülkelerde yaşayan insanlara da ilgi gösterilecektir. Bu ilgi siyasi olmaktan ziyade kültürelidir. 1930 yılındaki bir konuşmasında, dış Türklere gösterilecek ilginin nasıl insani ve kültürel olması gerektiğini ortaya koymuştur: "Türk milleti İstiklal Savaşı'ndan beri, hatta bu savaşa atılırken bile mahkûm milletlerin hürriyet ve bağımsızlık davalarıyla ilgilenmeyi, o davalara yardım etmeyi benimsemiştir. Böyle olunca kendi soydaşlarının hürriyet ve bağımsızlıklarına kayıtsız davranması elbette uygun görülemez. Fakat milliyet davası şuursuz ve ölçsüz bir dava şeklinde mütalaa ve müdafaa edilmemelidir. Milliyet davası siyasi bir mücadele konusu olmadan önce şuurlu bir ülkü meselesidir. Şuurlu ülkü demek, müspet ilme, ilmî usullere dayandırılmış bir hedef ve gaye demektir. O hâlde propagandalarla müspet usullere müracaat etmek şarttır. Hareketlerin imkân sınırları ve sıraları mutlaka hesaba katılmalıdır. Türkiye dışında kalmış Türkler, ilkin kültür meseleleriyle ilgilenmelidirler. Nitekim biz Türklük davasını böyle bir müspet ölçüde ele almış bulunuyoruz. Büyük Türk tarihine, Türk dilinin kaynaklarına,

---

⁶ MB; s. 23-24.

⁷ Suna Kili - A. Şeref Gözübüyük; Türk Anayasa Metinleri, Senedi İttifak'tan Günümüze, Türkiye İş Bankası, Ankara, 1985, s. 128.

⁸ Bozkurt Güvenç; Türk Kimliği, İkinci Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1995, s. 225.

⁹ ASD; c. I, s. 101.

¹⁰ Atatürk'ün bu konulardaki görüşleri hakkında daha geniş bilgi için bk. Turhan Fevzioğlu; Atatürk ve Milliyetçilik, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1987. Yusuf Sarıncay; Atatürk'ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı, Millî Eğitim Bakanlığı, İstanbul, 1999. Mustafa Keskin, Atatürk'ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999.

zengin lehçelerine, eski Türk eserlerine önem veriyoruz. Baykal ötesindeki Yakut Türklerinin dil ve kültürlerini bile ihmal etmiyoruz.”¹¹

Cumhuriyet'in ilanının onuncu yıl dönümü kutlamaları esnasında genç bir doktor, saltanatın ve hilafetin kaldırıldığını, Cumhuriyet'in kurulduğunu ve devrimlerin gerçekleştirildiklerini, dolayısıyla bunların artık ideal olmaktan çıktıklarını, hâlbuki milletlerin babadan oğula geçen ideallerinin olması gerektiğini söyleyerek ATATÜRK'e Türk milletinin idealini sorar. ATATÜRK, kalabalığın içerisinde gence hitaben “Bu nokta önemlidir. Fakat bunlar konuşulmaz, yaşanır.” dedikten sonra kendisiyle özel olarak görüşür. Sovyetler Birliği'nin bir gün dağılabileceğini, idaresi altında soydaşlarımızın olduğunu, onlara sahip çıkmaya hazır olmamız gerektiğini, hazır olmanın o anı susup beklemek olmadığını; dil, tarih, inanç ve folklor bağlarının kurularak hazırlanabileceği, bunun için çalıştıklarını, bunların açıktan yapılamayacağını söyler.¹² Burada idealizm, gerçekçilik, uzak görüşlülük ve uzun vadeli hazırlıklar yapmak iç içedir.

ATATÜRK “Bir harstan olan insanlardan mürekkep cemiyete millet denir.”¹³ diyerek, milleti tek bir unsura dayandırmaktadır, o da kültürdür. Kültür kelimesinin ilk anlamı ekip biçmedir. Daha sonraki yıllarda ilk anlamı unutulmuş, yaşama tarzı anlamında kullanılmıştır. Emre Kongar, bir milletin doğaya ek olarak ürettiği bütün maddi ve manevi değerleri millî kültür olarak adlandırmaktadır.¹⁴ Herhâlde millî kültürü tanımlarken onu diğer kültürlerden ayırt eden özellikler üzerinde durmak gerekir. Bu bakımdan, millî kültürü, bir milleti diğerlerinden ayırt eden, kendine mahsus kurumlar ve değerler olarak da tanımlayabiliriz. Tarih, dil, müzik, folklor, sanatlar, gelenekler ve değerler, millî kültürün önemli unsurlarıdır. Bu unsurların her birini incelemek, işlemek ve geliştirmek, millî kültüre büyük bir hizmettir. Milletinin yaşama tarzının kalitesini yükseltmek de böyledir. Millîlik ısrarla yerel kalmak, evrenselden kaçınmak demek değildir. Kendine mahsus yerel unsurları almak, işlemek ve evrensele hitap edebilecek formda ve kalitede geliştirmek ve insanlığa katkıda bulunmak demektir. ATATÜRK bağımsızlığı kazandıktan sonra vefatına kadar bunun için çalışmıştır.

ATATÜRK Millî Mücadele'yi kazanıp vatanın bağımsızlığını elde ettikten sonra Türk milletini muasır medeniyet seviyesine ulaştırmayı hedefleyen bir dizi devrim gerçekleştirdi. Saltanatın ve halifeliğin kaldırılması, Cumhuriyet'in ilanı, laikliğin benimsenmesi, Latin alfabesinin ve İsviçre Medeni Kanunu'nun kabul edilmesi, yeni devletin yörüngesini ve bu yörüngeye uygun bir şekilde temel kurumları ortaya koymuştur. Hedef Türk milletini muasır medeniyet seviyesinin üzerine çıkarmaktır. Bunun yolu da

¹¹ Utkan Kocatürk; Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999, s. 152.

¹² İsmet Bozdağ; Atatürk'ün Sofrası, Emre Yayınları, İstanbul, 1995, s. 11-26.

¹³ MB; s. 24.

¹⁴ Emre Kongar; Kültür Üzerine, Dördüncü Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1994, s. 18.

batılılaşmadan geçmektedir. Bunun için yukarıda işaret edilen batılı kurumlar benimsenmiştir. Ancak batılı kurumların ve hayata tarzının benimsenmesi demek millî kimliğin ve millî kültürün ihmal edilmesini gerektirmemektedir.

1930'lu yılların başlarında ATATÜRK'ün bilhassa kültürel konularla ilgilendiğini görüyoruz. ATATÜRK, Cumhuriyet'in 10. Yıl Nutku'nda, Türk kültürünü Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli olarak nitelendirmektedir: "Az zamanda çok ve büyük işler yaptık. Bu işlerin en büyüğü, temeli, Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürü olan Türkiye Cumhuriyeti'dir."¹⁵ ATATÜRK, Türk milletinin yüksek bir kültüre sahip olduğuna inanıyordu. Bilinebilen tarihi boyunca Türk milletinin hür ve bağımsız yaşamasını, yüksek bir kültüre sahip olmasının bir sonucu olarak görüyordu.

ATATÜRK, 1930'lu yıllarda Türk kültürünün her anlamda incelenmesi ve işlenerek geliştirilmesi için çok önemli çalışmalar başlatmıştır. Tarih ve dil millî kültürün en önemli iki unsurudur. ATATÜRK, bu iki temel hususa işaret ederek "Kültür işlerimiz üzerine, ulusça gönüllerimizin titrediğini bilirsiniz. Bu işlerin başında da Türk tarihini, doğru temeller üstüne kurmak; öz Türk diline değeri olan genişliği vermek için candan çalışmakta olduğumu söylemeliyim." demiştir. Türk Tarih Kurumunun ve Türk Dil Kurumunun bu yıllarda açılması tesadüf değildir. ATATÜRK, 1 Kasım 1932 tarihinde TBMM'nin dördüncü dönemi ikinci toplanma yılını açarken yapmış olduğu konuşmada "Millî kültürün her çığırda açılarak yükselmesini Türk Cumhuriyeti'nin temel dileği olarak temin edeceğiz."¹⁶ ertesini yıl vermiş olduğu Cumhuriyet'in Onuncu Yıl Nutku'nda "Millî kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üzerine çıkaracağız."¹⁷ derken bu şuurlu tercihe işarette bulunmaktadır.

ATATÜRK'ün gerçekleştirdiği devrimlerde Ziya Gökalp ve Abdullah Cevdet'in etkisi belirgindir. ATATÜRK'ün millet ve milliyetçilik konularındaki görüşleri Ziya Gökalp'in görüşleri ile aynı olduğu hâlde kültür ve medeniyet kavramları ve bu kavramlar arasındaki ilişkilere dair değerlendirmeleri farklıdır. Bilindiği gibi Ziya Gökalp kültür ve medeniyeti birbirinden ayırır. ATATÜRK ise bu hususta şunları söyler: "Medeniyeti harstan ayırmak güçtür ve lüzumsuzdur... Bazı milletler yüksek ve şamil harsa medeniyet diyorlar. Avrupa medeniyeti, asr-ı hazır medeniyeti gibi."¹⁸ Bunu millî kültürün belli bir seviyede işlenmesi sonucunda medeniyete ulaşılabilir şeklinde anlamak da mümkündür.¹⁹

ATATÜRK milletine bağlıdır, milletine güvenir ve kendisini bu milletin bir çocuğu olarak görür. Bu milletin nice ATATÜRK'ler çıkaracağını, Türk analarının nice Mustafa Kemaller doğuracaklarını belirtir. "Benim

---

¹⁵ ASD; c. II, s. 275.

¹⁶ ASD; c. I, s. 372.

¹⁷ ASD; c. II, s. 275.

¹⁸ İnan; Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1969, s. 267.

¹⁹ Kongar; s. 13.

yaratılışında fevkalade olan bir şey varsa, o da Türk olarak dünyaya gelişimdir.” diyen ATATÜRK, eski Türk büyüklerinin isimlerinin çocuklara konulmasını ister. Yakın silah arkadaşı ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Orgeneral Kazım Özalp’ın oğlu İlter’in ismini değiştirmek maksadıyla 16 Nisan 1931 günü akşamı evine ziyarete gider. Burada Türk milletinin kökenlerini ve tarihini belirten bir konuşma yapar.

İlkokul birinci sınıf öğrencisi İlter’i karşısına alan ATATÜRK, Asya Türk Hun İmparatorluğu’nun kuruluşunu, Teoman’ın Milattan önce III. asrın başında yaşamış büyük bir kahraman olduğunu, Teoman’ın büyük Türk kahramanlarının neslinden geldiğini, Teoman’ın oğlu Mete’nin meşhur olduğunu, Mete’nin Kadırğa dağlarından Hazer denizine, Sibiry’a’dan Himalaya eteklerine kadar geniş bir imparatorluk teşkil ettiğini, Mete’nin Çin ordularını yendiğini, Çin İmparatoru’nu sığındığı kalede kıştırdığını, ancak karısının şefaatiyle vergi vermesi ve tabiiyetini kabul etmesi şartıyla salıverdiğini yazdırdıktan sonra küçük İlter’in Teoman ya da Mete isimlerinden birini seçmesini ister.

Mete’nin, bütün Türk tarihinde Oğuz efsanesinin atıf ve isnad olunabileceği çok büyük bir adam olduğunu, fakat Teoman’ın ondan daha büyük olduğunu çünkü her şeyi onun hazırladığını belirtir, aynı şekilde Filip’in İskender’e, Nurettin’in Selahaddin Eyyubi’ye zemin hazırladığını belirttikten sonra metni “Şimdi çocuğum sen bu babalarla oğullarını mukayese et de, kendin için, sevebileceğin bir ismi ayırt et. Ondan sonra kendi hüviyetinin maddi ve manevi şahsiyetini ifade edecek olan bu unvan içerisinde yüksekliğini, senden daima daha yüksek olan ve onun yüksekliği içinde kendini daima hiç sayacağına milletine göster.” cümleleriyle bitirir ve imzalar. Kazım Özalp’ın oğlu kendisine teklif edilen iki isim arasından Teoman’ı seçtiğini söyleyince de, ATATÜRK “O zaman ilerde oğlun olursa ona Mete ismini koyarsın.” der²⁰

Millî Kütüphane Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan ATATÜRK’ün Özel Kütüphanesinin Kataloğu 4289 bibliyografik künyede 10.000 cilde yakın eseri içerir. Bunların içerisinde tarih, askerlik ve hukukla ilgili kitaplar -ki sayıları 885’tir- birinci sırayı oluştururlar. İkinci sırada dil ve dinle ilgili kitaplar yer alır. Diğerleri, çeşitli dillerde ansiklopediler, sözlükler, eğitim, edebiyat ve felsefe ile ilgili kitaplardır.²¹ Kütüphanesindeki kitaplara ilaveten diğer kütüphanelerden de kitapları ödünç almış, okumuş, incelemiş ve iade ettirmiştir. İstanbul’da bulunduğu yıllarda İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi’nden ödünç aldırıldığı kitapların önemli bir kısmı da tarih alanındadır²².

²⁰ Kazım Özalp - Teoman Özalp; Atatürk’ten Anılar, Türkiye İş Bankası, 1992, Ankara, s. 83-85.

²¹ Atatürk’ün okuduğu, altını çizdiği ve yanlarına yorumlar yazdığı kitaplar Anıtkabir Derneğinin bir çalışması sonucunda 24 ciltlik bir koleksiyon şeklinde basılmıştır. Bk. Atatürk’ün Okuduğu Kitaplar; Altını Çizdiği Satırları, Özel İşaretleri, Uyarıları, Düşüştüğü Notlar ve Kitap İçerisindeki Özel Yazıları İle, c. I-24, Anıtkabir Derneği, Ankara, 2001.

²² Ali Güler - Suat Akgül; Atatürk’ün Düşünce Dünyası, Ocak Yayınları, Ankara, 1998, s. 69-70.

ATATÜRK'ün tarih alanındaki okumaları sadece bilgi sahibi olmaya yönelik değildir. Edinilen bilgilerden dersler çıkarılır. ATATÜRK'ün konuşmalarında İslamiyet öncesi, İslamiyet sonrası, XIX. yüzyıl vs... Türk tarihinin çeşitli dönemlerinden bol bol örnekler, değerlendirmeler vardır. ATATÜRK devrimlerini bütün Türk tarihine dayar, yaslar; oradan ilham ve kuvvet alır. 1937 yılındaki bir konuşmasında “Şuna emin olabilirsiniz ki dünya üzerinde yaşamış ve yaşayan milletler arasında ruhen demokrat doğan yegâne millet Türklerdir.” diyerek demokrasinin Türk milletinin özünde yer aldığına işaret eder. Bilindiği gibi, Türkler, tarih boyunca sınıfsız bir toplum yapısına sahip olan nadir milletlerdendir.²³

ATATÜRK'e göre, Timur dünyanın en büyük askeridir. Timur hakkında kendi el yazısıyla yazdığı ve Afet İnan'a söyleyerek yazdırdığı metinler, döneminin lise tarih kitaplarında yer almıştır. Bu metinler ATATÜRK'ün konuyu oldukça ayrıntılı olarak bildiğini ortaya koymaktadır.²⁴ ATATÜRK, kendisini Fatih Sultan Mehmet ile karşılaştırır. Fatih'i büyük adam olarak niteler. Fatih'in karşısında kaldığı problemlerde kendisinin de aynı şekilde hareket edebileceğini düşündüğünü, fakat kendisinin karşı karşıya kaldığı problemlerde Fatih'in nasıl hareket edeceğini bilemediğini söyler. ATATÜRK, Napolyon'u taç ve macera peşinde koşan, Bismark'ı ise tacidara hizmet eden bir insan olarak niteler.

Gerek XIX. yüzyıl boyunca gerekse Birinci Dünya Savaşı yıllarında, batıda, Türklerin Müslüman olmayan toplulukları kötü yönettikleri işlenmiştir. Hristiyan teba lehine islahat istemek Osmanlı İmparatorluğu'nun iç işlerine karışmanın vasıtası olmuştur. Rusya, “masum Bulgarları zalim Türklerin elinden kurtarmak” için Osmanlı İmparatorluğu'na karşı 1877-1878 Savaşı'nı başlattığını ilan etmiştir. İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri'ni Osmanlı İmparatorluğu'na karşı kendi yanında Birinci Dünya Savaşı'na sokabilmek için Ermenilere soy kırım yapıldığı propagandasını yapmıştır. Emperyalist devletler, Balkanlar, Orta Doğu ve Kafkaslar tamamen Türk hâkimiyetinden çıktıktan sonra, Anadolu'yu işgal ederek Türkleri Anadolu'dan da atabilmek için Türklerin yönetme kabiliyetinden mahrum ve barbar bir millet olduklarını, değil Müslüman olmayan toplulukları, kendi kendilerini bile yönetemediklerini ve yönetemeyeceklerini iddia etmişlerdir. Bu şartlarda her türlü imkânsızlığa rağmen yedi düvele karşı savaşarak düşmanlar yurttan atılmış ve Türk vatanının bağımsızlığı korunmuştur.

ATATÜRK, 1931 yılında Türk Tarih Kurumunu kurdurur. Ertesi yıl Ankara'da Birinci Türk Tarih Kongresi yapılır. ATATÜRK'ün yakından takip ettiği ve yönlendirdiği bu kongrede, Türkleri ilkel ve sarı ırka mensup bir millet olarak göstermeye çalışan batılı bilim çevrelerinin iddialarını çürütmek

²³ İbrahim Kafesoğlu - Mehmet Saray; Atatürk İlkeleri ve Dayandığı Tarihî Temeller, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1983, s. 26-28.

²⁴ Atatürk'ün kendi el yazısıyla kaleme aldığı söz konusu metinler için bk. Bilim ve Ütopya; “Atatürk'ün El Yazılarıyla Timur”, S. 131, Mayıs 2005, s. 10-16.

amaçlanmıştır. ATATÜRK'ün Türk tarihine bakışında önekilere nazaran zaman ve mekân anlayışında önemli bir genişleme dikkati çeker. Türk tarihi bir bütündür. Türk milletinin tarihi Osmanlı tarihinden ibaret değildir. Türklerin İslamiyet'i kabul etmelerinden önceki dönemleri de kapsar. İslami dönemdeki coğrafya Çin Seddi'nden Avrupa ortalarına kadar genişler. Bu bütünlüğü ATATÜRK şöyle ifade eder: "Bizim milletimiz derin bir geçmişe maliktir. Bu düşünce bizi elbette altı yedi yüzyıllık Osmanlı Türklüğünden Selçuklu Türklerine ve ondan evvel bu dönemlerin her birine eşit olan büyük Türk devletlerine kavuşturur." Türk tarih tezi, Türklerin, tarihin en eski ve en medeni milletlerinden biri olduğu ve gittiği her yere medeniyet götürdüğü esasına dayanır.²⁵ Modern Türk tarihçiliğinin kurucusu Fuad Köprülü'dür. Köprülü'nün ve öğrencilerinin yapmış olduğu çalışmalar sonucunda Türk tarihinin M.Ö. II. yüzyıla kadar olan kısmı, yani 2200 yıllık bir kesimi kesintisiz bir bütün olarak ortaya konabilmiştir. Türk tarihinin daha önceki dönemlerine ait çalışmalar geliştirilmeyi beklemektedir.

ATATÜRK Türk tarih bilgisinin ve şuurunun Türk gençlerine kazandırılması konusunda çok hassastır. Galatasaray Lisesinin orta kısmının son sınıf bitirme imtihanlarına ATATÜRK de gelir. Bir öğrencinin, annesi Türk olduğundan dolayı Abbasi Halifesi Mutasım'ın Türkler için Samarra şehrini kurduğunu söylemesine bilhassa memnun olur.²⁶ Tarih I-IV ATATÜRK döneminin tarih anlayışının bir yansımasıdır. Dört ciltlik kitabın II. cildinde, Tark Bin Ziyad, Türk asıllı olarak gösterilmektedir. III. cildi Osmanlı ve Yeni Çağ Avrupa tarihine aittir. Türkiye Cumhuriyeti tarihine ayrılan IV. ciltte Millî Mücadele'ye çok az yer verilmiştir; Türkiye'nin batı medeniyetine geçiş hamleleri kitabın büyük bir kısmını oluşturur.

Millî kültürün tarihten sonra gelen ikinci unsuru dildir. Türkçenin yerini ve değerini ATATÜRK şu sözlerle anlatmıştır: "Türk milletinin dili, Türkçedir. Türk dili dünyada en güzel, en zengin ve en kolay olabilecek bir dildir. Onun için her Türk, dilini çok sever ve onu yükseltmek için çalışır. Çünkü Türk milleti geçirdiği nihayetsiz badireler içinde, ahlakının, anelerinin, hatıralarının, menfaatlerinin, elhasıl bugün kendi milliyetini yapan her şeyin dili sayesinde muhafaza olduğunu görüyor. Türk dili, Türk milletinin kalbidir; zihnidir."²⁷ "Millî şuurun ayakta kalabilmesi ve uyanık bulunması için dil ve tarih uğrunda çalışmaya mecburuz."²⁸ diyen ATATÜRK, Tarih Kurumundan bir yıl sonra, 1932 yılında, Türk Dil Kurumunu kurdurur, aynı

²⁵ Afet İnan; "Atatürk ve Tarih Tezi", Belleten, c. III, S. 10, Nisan 1939, s. 243-246. Bekir Sıtkı Baykal; "Atatürk ve Tarih", Belleten, c. XXXV, S. 140, Ekim 1971, s. 531-540. Utkan Kocatürk; "Atatürk'ün Tarih Tezi: Bir Uygarlık Beşiği Olarak Orta Asya", Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi, c. III, S. 9, Temmuz 1987, s. 503-507. Enver Ziya Karal; "Atatürk'ün Türk Tarihi Tezi", Atatürk ve Devrim, METU Press, Ankara, 1998, s. 85-91.

²⁶ İlhan Postacıoğlu; Atatürk Önünde Tarih Bakalaryası, Atatürk Devrimleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 1979, s. 21-33.

²⁷ MB; s. 19.

²⁸ Kocatürk; Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, s. 111.

yılın Eylül ayında da ilk Türk Dil Kurultayı yapılır. Millî tarih ve millî dil çalışmaları bir vücudu taşıyan birbirinden ayrılamaz iki ayak gibidir. Bunların birindeki aksama bütün vücudun dengesini bozar. Afet İnan'ın ifadesine göre, ATATÜRK'ün Türk Dil Kurumu için hedefi iki cephelidir: "Türk dilinin sadeleştirilmesi, halkın konuşma dili ile yazı dili arasında bir birlik ve ahenk kurulması. Konuşma, edebiyat ve ilim dilimizin kesin kurallarla tespit edilerek tarihî metinlerden ve yaşayan halk lehçelerinden taramalar, derlemeler yaparak bir kelime ve terim hazinesi vücuda getirilmesi ... Tarihî araştırmalarda belge değeri olan ölü ve eski dillerin metotlu bir şekilde incelenmesi ve mukayeseler yapılması."²⁹

Dilde sadeleştirme çalışmaları çerçevesinde 1930'lu yılların ilk yarısında Öztürkçecilik çalışmaları başlatılmışsa da bu çalışmaların, yeni bir aydın dili yaratmaya ve halktan kopmaya doğru gittiğinin görülmesi üzerine, daha sonraki yıllarda Güneş Dil Teorisi benimsenmiş ve yaşayan Türkçeye dönüşmüştür.³⁰ Viyanalı Dr. Herman F. Kıvergiç'in görüşlerinden ilham alınarak geliştirilen Güneş Dil Teorisi, Türkçenin en eski bir dil olduğunu, dolayısıyla tarih boyunca başka dillere kelimeler vermiş olabileceğini araştırarak, Türkçeden o dillere giden kelimelerin daha sonraki dönemlerde yeniden Türkçeye dönmeleri hâlinde kullanılmalarında bir mahzur olmadığı sonucuna çıkar. Böylece Türkçede bulunan yabancı kökenli kelimeler muhafaza edileceklerdir.³¹

Güzel sanatlar millî kültürün önemli bir dalıdır. Güzel sanatlar ihmal edilerek millî kültür geliştirilemez. Bundan dolayıdır ki ATATÜRK, Türk milletinin olumlu vasıflarını sıralarken güzel sanatlara da değinir: "Yüksek bir insan cemiyeti olan Türk milletinin tarihi bir vasfı da güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektir. Bunun içindir ki milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, fitri zekâsını, ilme bağlılığını, güzel sanatlar sevgisini, millî birlik duygusunu mütemadiyen ve her türlü tetkiklerle besleyerek inkişaf ettirmek millî ülkümüzdür."³²

Güzel sanatlar, resimden tiyatroya, mimariden heykeltıraşlığa sanatın pek çok dalını içine alır. Bunların içerisinde müziğin yeri ayrıdır. Yeni millî kültür politikasının ilk uygulamaları müzik alanında yapılacaktır. ATATÜRK 1934 yılı TBMM açılış konuşmasında bu hususa işaret ederek şunları söyler: "Güzel sanatların hepsinde, ulus gençliğinin ne türlü ilerletilmesini istediğinizi bilirim. Bu yapılmaktadır. Ancak, bunda en çabuk, en önde götürülmesi gerekli olan Türk musikisidir. Bir ulusun yeni değişikliğinde ölçü, musikide değişikliği alabilmesi, kavrayabilmesidir. Bugün dinletmeye yeltenilen musiki yüz ağartacak değerde olmaktan uzaktır. Bunu açıkça bilmekteyiz. Ulusal,

²⁹ İnan; Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, s. 208-209.

³⁰ Falih Rıfki Atay; Çankaya, Bateş, İstanbul, 1980, s. 477.

³¹ Zeynep Korkmaz; Atatürk ve Türk Dili Belgeler, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1992, s. 223-240, 369.

³² Enver Ziya Karal; Atatürk'ten Düşünceler, Millî Eğitim Bakanlığı, İstanbul, 1986, s. 99.

ince duyguları, düşünceleri anlatan; yüksek deyişleri, söyleyişleri toplamak, onları bir gün önce genel son musiki kurallarına göre işlemek gerektir. Ancak, bu düzeyde Türk ulusal musikisi yükselebilir, evrensel musikide yerini alabilir.”³³

ATATÜRK gerek batı gerekse geleneksel Türk müziğinin bütün imkânlarının kullanılarak Türk müziğinin geliştirilmesi ve zenginleştirilmesi için önemli çalışmalar başlatmıştır.³⁴ Bu çerçevede klasik Türk müziğinin önemli eserlerinin bilimsel esaslarla tespit ve tasnifinin yapılarak yayımlanması için Alaturka Musiki Tasnif ve Tespit Heyeti kurulmuştur. Rauf Yekta Bey'in başkanlığına yaptığı heyet, yüzlerce eseri tespit ve tasnif ederek Türk müziği repertuarının kaybolmasını önlemiştir. Tamamen sözlü kültüre dayalı olarak ortaya çıkan ve gelişen Türk halk müziğinin ve folklorunun zengin ürünlerinin bilinmesi ve işlenmesi için Darül-Elhan yani İstanbul Konservatuvarı ve Millî Eğitim Bakanlığı bütün Anadolu sathında tarama çalışmaları yaptırmıştır. Seyfettin Asal ve Mehmet Sezai kardeşler 1925 yılında Batı Anadolu'da derlemeler yapmışlardır. Yusuf Ziya Demircioğlu, Rauf Yekta, Ekrem Besim ve Dürri Turan, Adana, Gaziantep, Urfa, Niğde, Kayseri ve Sivas'ta 250 civarında türkü derlemişlerdir. Yusuf Ziya, Ekrem Besim, Ferruh Arsunar ve Muhittin Sadak'tan oluşan bir ekip 1927 yılında Konya, Karaman, Ereğli, Manisa, Alaşehir, Aydın ve Ödemiş'te 250 civarında türkü derlemişlerdir. Aynı ekip ertesi yıl Bursa, Eskişehir, Kütahya, Çankırı, Kastamonu ve İnebolu'da 200 civarında türkü derlemişlerdir. Yusuf Ziya, Mahmut Ragıp Gazimihal, Ferruh Arsunar, Abdülkadir İnan ve Remzi Bey'den oluşan bir ekip 1929 yılında Erzurum, Erzincan, Gümüşhane, Bayburt, Rize, Trabzon, Sinop ve Giresun'da 300 civarında türkü derlemişlerdir. Yusuf Ziya, Hikmet Turan Dağlıoğlu ve Mehmet Halit Bayrı'dan oluşan bir ekip 1932 yılında Balıkesir'de derlemeler yapmıştır.³⁵

Tamamen batı müziği eğitimi vermek üzere 1924 yılında Ankara'da Musiki Muallim Mektebi kurulmuştur. Söz konusu okul 1936 yılında Devlet Konservatuvarı hâline getirilmiştir. Devlet Konservatuvarı ve Millî Eğitim Bakanlığı Anadolu'da yeni bir derleme çalışması başlatmıştır. Ferit Alnar, Necil Kazım Akses, Ulvi Cemal Erkin, Halil Bedii Yönetken, Muzaffer Sarısözen ve Arif Etikan, 1937 yılında Sivas, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Trabzon ve Rize'den 588 ezgi derlemiştir. Ferit Alnar, Cevat Menduh Altar, Halil Bedii Yönetken ve Tahsin Banguoğlu, Kütahya, Afyon, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa ve Balıkesir'de 603 türkü; Ulvi Cemal Erkin,

---

³³ ASD; c. I, s. 378.

³⁴ Sadi Yaver Ataman; Atatürk ve Türk Musikisi, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1991.

³⁵ M. Şakir Ülkütaşır; Cumhuriyet'le Birlikte Türkiye'de Folklor ve Etnografya Çalışmaları, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1973, s. 32-33.

Muzaffer Sarısözen, Nurullah Taşkıran ve Arif Etikan, Malatya, Diyarbakır, Urfa, Gaziantep, Kahramanmaraş ve Adana'da 797 türkü derlemiştir.³⁶

Derleme çalışmalarının dışında, ATATÜRK döneminde Türk müziği alanında yapılan kayda değer bir çalışma da Bela Bartok tarafından gerçekleştirilmiştir. Macar Müzikolog Bela Bartok, 1936 yılında konferans vermek üzere Ankara Halkevi tarafından davet edilir. Bartok, Ulvi Cemal Erkin, Necil Kazım Akses ve Ahmet Adnan Saygun'dan oluşan bir ekiple Türkmenlerin ve yörüklerin yaşadıkları Adana'da, Ankara ve Çorum'da alan araştırmaları yapar. Bu araştırmaların sonucunda Türk müziğinin ve Macar müziğinin kökenlerinin Türk müziğine dayandığı sonucuna varılır.³⁷

ATATÜRK opera gibi batı toplumlarında doğmuş ve gelişmiş kültürel ürünleri Türk toplumuna mal etmeye çalışırken de millî bir çizgi takip etmiştir. Millî tarih ve efsanelerden konusunu alan yerli bir opera geleneği kurmak istemiştir. İran Şahı Rıza Pehlevî'nin Türkiye'yi ziyareti için konusunu Şehname'den alan Türklerin ve İranlıların tarihî dostluğunu konu alan bir opera yapılmasını ister. Münir Hayri Egeli librettoyu yazar, Ahmet Adnan Saygun besteyi yapar. Bütün eser bir ay gibi kısa bir sürede hazırlanır ve başarıyla sahnelenir. ATATÜRK döneminde hazırlanmış Necil Kazım'ın Bayönder, Adnan Saygun'un Taşbebek, Ulvi Cemal Erkin'in Ülkü Yolu gibi operaların hepsinde konular yerlidir. Daha sonraki yıllarda bu yerli ve millî çizginin sürdürülemediği görülmektedir.

ATATÜRK çağdaşlaşma ve medenileşmeyi basit bir batı hayranlığı ve taklitçilik olarak da anlamamaktadır. Her şey millet içindir. Yeni nesillerin millî değerlere bağlı, tarihini bilen, kültürüne sahip çıkan bir anlayışla yetiştirilmesi ATATÜRK'ün üzerinde çok durduğu bir husustur. Bu konularda çalışmalar yapılması maksadıyla 1935 yılında Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi kurulur.

Türk milletinin insanlık ailesi içerisinde layık olduğu en şerefli yere oturmasının yolu eğitimidir. Bundan dolayıdır ki ATATÜRK kendisine sorulan "Cumhurbaşkanı olmasaydınız ne olmak isterdiniz?" sorusuna "Maarif Vekili olarak millî kültürü yükseltmeye çalışmak en büyük emelimdir." cevabını vererek eğitime ve millî kültüre ne kadar önem verdiğini ortaya koymuştur. Eğitimin seviyesi ne olursa olsun, öğrencilere devletin bağımsızlığı, millî benlik ve millî gelenekler öğretilcektir: "Efendiler, yetişecek çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekleri tahsilin hududu ne olursa olsun, en evvel ve her şeyden evvel Türkiye'nin istiklaline, kendi benliğine, ananat-ı milliyesine düşman olan bütün anasırla mücadele etmek lüzumu öğretilmelidir. Beynelmilel vaziyet-i cihana göre, böyle bir cidalin istilzam eylediği anasır-

---

³⁶ Ülkütaşır; s. 33-34. Armağan Elçi; "Atatürk Dönemi Belli Başlı Halk Müziği Araştırmacıları, Sanatçıları ve Kaynak Kişiler", Uluslararası Atatürk ve Güzel Sanatlar Sempozyumu Bildirileri, 26-27 Ekim 2001, Ankara, Yayına Hazırlayanlar: Nail Tan - Hayrettin İvgin, Cumhuriyet, Kültür ve Tanıtım Vakfı Yayınları, Ankara, 2005, s. 35.

³⁷ Bela Bartok; Halk Müziği Hakkında Üç Konferans, Receb Ulusoğlu Matbaası, 1937.

ruhiye ile mücehhez olmıyan fertlere ve bu mahiyette fertlerden mürekkep cemiyetlere hayat ve istiklal yoktur.”³⁸

ATATÜRK’ün bağımsızlık anlayışının içerisinde kültürel bağımsızlık da vardır. ATATÜRK bunun için Tevhidi Tedrisat Kanunu ve diğer kanun, tüzük ve uygulamalar ile yabancı okulların ve misyoner okullarının Türk çocuklarını gayri millî fikirlerle eğitmelerine mani olmuştur.³⁹

Millî kültürün kaynağı halktır, onu geliştirecek olanlarsa aydınlardır. Aydınların kendi öz kültürüne yabancı olması bir milletin yaşayabileceği en büyük talihsizliklerden biridir. ATATÜRK, 20. 03. 1923 tarihinde Konya gençlerine yaptığı konuşmasında milletinden kopuk, onun değerlerinden ve hassasiyetlerinden habersiz aydınları tenkit eder. “Münevverlerimiz içinde çok iyi düşünenler vardır. Fakat umumiyet itibarıyla şu hatamız da vardır ki tetkikat ve tettebbuatımıza zemin olarak alekser kendi memleketimizi, kendi tarihimizi, kendi anelerimizi, kendi hususiyetlerimizi ve ihtiyaçlarımızı almayız. Münevverlerimiz belki bütün cihanı, diğer bütün milletleri tanır; lakin kendimizi bilmeyiz. Münevverlerimiz milletimi en mesut millet yapayım der. Başka milletler nasıl olmuşsa onu da aynen öyle yapalım der. Lakin düşünmeliyiz ki böyle bir nazariye hiçbir devirde muvaffak olmuş değildir. Bir millet için saadet olan bir şey diğer millet için felaket olabilir. Aynı sebep ve şerait birini mesut ettiği hâlde diğerini bedbaht edebilir. Onun için bu millete gideceği yolu gösterirken dünyanın her türlü ilminden, keşfiyatından, terakkiyatından istifade edelim, lakin unutmıyalım ki asıl temeli kendi içimizden çıkarmak mecburiyetindeyiz.” ATATÜRK’e göre, “Sınıf-ı münevveranın halka telkin edeceği mefkureler, halkın ruh ve vicdanından alınmış olmalıdır.”⁴⁰ Böyle olursa halk aydınına itibar eder. Sözlerini dinler. Gösterdiği istikamette yürür.

Millî kültürü benimseme ve geliştirme hiçbir zaman içe kapanma ve dışarıdan gelen her şeyi reddetme şeklinde de anlaşılmalıdır. ATATÜRK döneminde Hitler rejiminin Almanya’dan kaçmak zorunda bıraktığı değerli bilim adamlarına Türkiye’nin kapılarını açması örneği unutulmamalıdır. Söz konusu bilim adamları verdikleri dersler, yetiştirdikleri öğrenciler ve yayımladıkları eserler ile hukuktan mühendisliğe dinler tarihinden mimariye mühendisliğe kadar pek çok alanda Türk kültürünün gelişmesine ve yükselmesine değerli katkılarda bulunmuşlardır.

Millî kültür, evrensel olan düşünce ve kurumlara da kendi tarzını yükleyebilmek demektir. Örneğin evrensel olan demokrasinin işleyiş tarzı

³⁸ ASD; c. I, s. 231.

³⁹ Ayten Sezer; Atatürk Döneminde Yabancı Okullar (1923-1938), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1999, s. 20-54. Hidayet Vahaboğlu; Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okulları (Yönetimleri Açısından), Boğaziçi Yayınları, Ankara, 1990, s. 149-170. Ömer Turan; Avrasya’da Misyonerlik, ASAM, Ankara, 2002, s. 29-68.

⁴⁰ ASD; c. II, s. 140-141.

ülkeden ülkeye değişiklikler arz eder. Bir Fransız demokrasisi ile İngiliz demokrasisi aynı değildir.

ATATÜRK, 1928 yılında bir gazeteciye beyanatında “Türk demokrasisi Fransa İhtilali'nin açtığı yolu takip etmiş; fakat kendisine has vasfı mümeyyizle inkişaf etmiştir. Zira her millet inkılâbını içtimai muhitinin tazyikat ve ihtiyacına tabi olan ve hal ve vaziyetine ve bu ihtilâl ve inkılabın zamanı vukuuna göre yapar.”⁴¹ derken bizim demokrasiyi benimseyiş ve geliştiriş tarzımızın kendimize mahsus olduğunu anlatmıştır.

ATATÜRK'ün ölümünden sonra millî kültürü yaşatmaya ve geliştirmeye yönelik çalışmalar kesintiye uğramıştır. Türk hükûmetlerinin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bütün gayretlerini iktisadi alanda gelişmeye yöneltmeleri sonucunda millî kültür ihmal edilmiştir. Çok partili hükûmetler döneminde millî kültürün ele alınış ve anlaşılış tarzında da farklılıklar ortaya çıkmıştır. Millî kültürü yaşatmak ve geliştirmek maksadıyla 1970'li yıllarda Kültür Bakanlığı kurulmuştur. İlk Kültür bakanı, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Konser Salonu'nda Dede Efendi Konseri verdirmek istediği için oluşan tepkiden dolayı istifa etmek zorunda kalmış, bir diğer Kültür Bakanı ise Fransız kültürüyle büyüdüğü için övünerek bakanlığı yönetmiştir. Bu iki örnek bile kültür alanında ülkemizin içerisinde bulunduğu durumu göstermeye yeterlidir.⁴²

---

⁴¹ ASD; c. III, s. 81

⁴² Atatürk'ten günümüze Türkiye'nin kültür politikaları konusunda farklı açılardan yapılan değerlendirmeler için bk. Yeni Türkiye; Cumhuriyet Özel Sayısı, S. 23-24, c. IV, Eylül-Aralık 1998, s. 2417-2529.